

РАЗВІЦЦЁ КРАЯЗНАЎЧАГА ТУРЫЗМУ НА ПІНШЧЫНЕ
(на прыкладзе наведвання мясцін, звязаных са службай Аляксандра Блока
падчас Першай сусветнай вайны)

А.А. Цяжсоў, 10 класс ліцэй
Навуковы кіраўнік – М.В. Цуба, к.г.н., дацэнт
Палескі дзяржаўны ўніверсітэт

У цэлым Беларусь валодае даволі багатымі прыроднымі рэсурсамі для разгортвання турызму. Разам з тым у нас адсутнічаюць такія прывабныя турыстычныя кампаненты як мора і горы. Аднак нашы землі багатыя на розныя ваенна-гістарычныя падзеі з удзелам у іх сусветна вядомых асоб. Менавіта даследаванне у гэтым накірунку можа з’явіцца істотным патэнцыялам для развіцця рэгіянальна-краязнаўчага турызму.

Вывучэнне біяграфіі вядомых асоб, асвятленне абставін іхняга жыцця на беларускіх землях у лёсавазначальны перыяд Першай сусветнай вайны з’яўляецца адной з актуальных праблем і ў наш час. Абумоўлена гэта ростам інтарэсу беларусаў да пазнання гісторыі свайго краю, да даследавання дзейнасці тых знакамітых пісьменнікаў, паэтаў, шляхі якіх пралеглі праз нашу Радзіму. Адной з такіх асоб з’яўляецца славыты расійскі паэт Аляксандр Аляксандравіч Блок.

Актуальнасць праблемы вызначана неабходнасцю стварыць максімальна аб’ектыўную карціну знаходжання і жыццядзейнасці расійскага паэта Аляксандра Блока на Палессі падчас Першай сусветнай вайны

(ліпень 1916 г. – сакавік 1917 г.). Гэта абумоўлена павышанай цікавасцю жыхароў палескага краю да сваёй гістарычнай спадчыны, да тых людзей, якія лёсам былі звязаны з Палесsem і ўнеслі істотны ўклад у скарбніцу сусветнай культуры і, тым самым, адыгралі канструктыўную ролю ў нашай гісторыі.

Улічваючы вышэй адзначанае, намі пастаўлена наступная мэта работы: на аснове вывучанай літаратуры, перыёдыкі, архіўных і дакументальных крыніц, сказаў людзей, якія тым ці іншым чынам звязаны з блоказнаўствам, правесці комплекснае, рознабаковае, аб’ектыўнае даследаванне жыццядзейнасці расійскага паэта Аляксандра Блока на землях беларускага Палесся падчас Першай сусветнай вайны.

Зыходзячы з мэты, вызначаны наступныя задачы даследавання:

- вывучыць жыццядзейнасць Аляксандра Блока на Палессі, паказаць, як вайна і звязаныя з ёй падзеі паўплывалі на ўсведамленне і змены настрою паэта;

- прааналізаваць успаміны Блока аб часе, праведзеным на Палессі, а таксама яго след, што застаўся на нашай зямлі; раскрыць ушанаванне памяці аб паэце ў нашым краі.

Практычная значнасць працы заключаецца ў тым, што высновы і новыя факты могуць быць выкарыстаны пры правядзенні школьных факультатывных заняткаў, афармленні экспазіцый, выстаў у бібліятэках, школьных музеях, пры правядзенні турыстычных экскурсій і мерапрыемстваў культурна-патрыятычнага характару.

У Парахонску прайшла большая частка з тых 200 дзён, што Блок правёў на Палессі. Вядома, што ў гэты час у дадзенай вёсцы таксама служыў вядомы беларускі пісьменнік Максім Гарэцкі. Але ці перасякаліся хоць нейкім чынам шляхі-дарогі беларускага і расійскага класікаў літаратуры на Піншчыне, застаецца невядомым. Тым не менш, ёсць звесткі, што ў Парахонску, а таксама ў некаторых іншых прыфрантавых населеных пунктах сяляне звярталіся з хадайніцтвам да кіраўніцтва Усерасійскага саюза зямель і гарадоў з мэтай адкрыцця народных школ. У такіх зваротах падкрэслівалася, што “школа і пісьменнасць неабходны ім і іх дзецям як важнейшы сродак пазбаўлення ад цемнаты і невуцтва, як найпершая жыццёвая патрэба” [1].

Аляксандр Блок да самай смерці памятаў той час, калі ён жыў і служыў на Палессі, часта ўспамінаў Піншчыну. Паэту падабалася прырода Палесся. “Прырода цудоўная, – пісаў ён маці 15 снежня 1916 г., – цяпер мяккі і даволі глыбокі снег і прыгожы месяц”, “Тут цудоўнае паветра, пастаянныя перамены ветру” (1 сакавіка 1917 г.). “Прыемна глядзець у акно ва ўсе часы. Поле пакрыта глыбокім снегам, ідзе ўверх, на блізкім гарызонце кучкі дрэў (сосен). Гэта тыя пясчаныя ўзгоркі, з якіх летам часам можна бачыць Пінск” (24 лютага 1917 г.) [2].

Успамінаючы сваю службу на Палессі, паэт запіша ў “Дзённіку” 4 верасня 1917 г. наступнае: “Па вечарах часам (як сёння) на мяне находзяць гэтыя грубыя, моцныя, цяжкія і здаровыя ўспаміны аб дружыне – аб людзях, аб конях, папойках, песнях, рабочых, пышной восені, лютай зіме, балалайках, гітарах... палянках за фальваркам, белым параходзе, які крыштальнай рانیцай паўзе сярод гаю, дубах, соснах, вольхах, Пінску ўдалечыні, вёсках, могілках, даях, скачках праз канаваы, званіцах, кананадзе, брудным бараку, хаце Лемяшэўскіх, сапёрах, бабах з капустай, вузкакалейцы, мастах – усё, усё. Добра” [3, с. 173].

Падчас Кастрычніцкай рэвалюцыі, слухаючы рэвалюцыйныя гукі ў Петраградзе, паэт успомніць Палессе, Лунінец, станцыю Лоўча і напіша ў дзённіку: “Мяне цікавіць пытанне: учора ў гадзіну ночы я клаўся, слухаючы тыя ж гукі, якія былі чутны, калі я ўпершыню сышоў з цягніка (этапнага) у Лоўчы I у гарачы летні дзень: далёкая кананада... Дзе ж заканчваецца гром і дзе пачынаюцца гарматы?” [4, с. 161].

Гэта дае ўсе падставы сказаць: з Палесsem паэт не раставаўся яшчэ доўга, магчыма, да канца сваіх дзён. У канцы жыцця ён асабліва часта ўспамінаў вёску Калбы, у якой палова жыхароў насіла прозвішча Колб. Блок лічыў, што самім лёсам “зверху” яму была наканавана нейкі час знаходзіцца ў гэтай вёсцы і пакінуць там свой след. Па-першае, таму, што Колб – гэта яго асабістае прозвішча, толькі наадварот. Па-другое, успамінаючы адну з “мілавідных дзяўчын”, што жылі на гарышчы – Марыю Лемяшэўскую, ён да апошняга сцвярджаў, што ў яе ад яго расце сын. Вельмі шкадаваў, што ўжо не давядзецца яго ўбачыць [5, с. 137]. Сапраўды, ёсць шмат звестак, што мясцовая дзяўчына Марыя Лемяшэўская (вядома, што яна нарадзілася ва ўсходніх Карпатах пад Драгобычам, рана засталася сіратой і прыехала ў Калбы да сваякоў) нарадзіла ад Блока ў 1917 годзе сына, названага Фёдарам.

Часта Аляксандр Блок у канцы жыцця ўспамінаў каплічку ў Калбах, якую двойчы намаляваў і якая так нагадвала яму царкву ў вёсцы Тараканава ў Падмаскоўі, дзе ён вячаўся са сваёй будучай жонкай Любоўю Дзмітрыеўнай Мендзялеевай. На яго малюнку мы бачым прыгожую капліцу з двума крыжамі (над уваходам і на купале), адгарожаную плотам з доўгіх жэрдак. справа ад увахода – невялікае дрэва, а на пярэднім плане намалявана гусь. Падрабязна перадаана архітэктурна капліцы: вялікі васьмярык з ганкам, над ім істотны купал і затым невялікі васьмярык з малым купалам, увенчаны крыжам.

Захавалася і хата Лемяшэўскіх, у якой жыў паэт з таварышамі. Захавалася і мэбля таго часу. Ёсць таксама фатаздымак А. Блока з таварышамі каля хаты Лемяшэўскіх. Усе ў ваеннай форме. Пасярэдзіне А. Блок, злева ад яго – К. Глінка. Паэт дружалюбна паклаў левую руку на плячо юнага сябра. Трэці – невядомы. Магчыма, гэта начальнік атрада, сям’я якога, як пісаў паэт, “жыла ў Вільні”. Усе трое незвычайна ўзбуджаны, у настроі. На зваротным баку здымка рукой паэта памечана: “Вёска Калбы, восень 1916 года”.

Захаваўся магутны дуб, які ў гады Першай сусветнай вайны прымяняўся для прывязкі коней тых вайскоўцаў, што знаходзіліся ў вёсцы Калбы, а гэта значыць, што і сам Блок некалі тут прывязваў свайго скакуна на мянушцы Ураган.

У вёсках Калбы, Камень і Лапаціна ўстаноўлены мемарыяльныя дошкі, якія паведамляюць аб былым знаходжанні Аляксандра Блока на Піншчыне падчас Першай сусветнай вайны.

У якасці помнікаў архітэктуры і ў гонар знаходжання Аляксандра Блока на Палесці ўзяты пад ахову дзяржавы сяліба Лемяшэўскіх і капліца ў Калбах, а таксама цэрквы ў Парахонску і Пагосце, якія ён наведаў. Але самай галоўнай установай, прысвечанай памяці Аляксандра Блока на палескай зямлі, з'яўляецца літаратурны музей ў вёсцы Лапаціна, які носіць імя паэта. Ініцыятарам стварэння музея стаў маскоўскі вучоны, журналіст, даследчык жыцця і творчасці Блока Рыгор Блюмін. У сённяшні час кіраўніком музея з'яўляецца навуковы супрацоўнік Мікалай Жукаў. Дзякуючы старанням і руплівай працы гэтага чалавека музей налічвае звыш 2-х тысяч экспанатаў, а колькасць наведвальнікаў дасягнула на працягу года 10 тысяч чалавек. Тут можна азнаёміцца не толькі з экспазіцыяй, але і прагледзець дакументальны фільм, прысвечаны славуатаму расійскаму паэту, пачуць запіс жывога голаса Аляксандра Блока, падзівіцца на выставу карцін, якія расказваюць пра жыццё Блока ў дадзенай мясцовасці, а таксама пачуць цудоўныя песні на вершы паэта і аб ім, складзеныя і прапетыя самім кіраўніком музея.

Акрамя таго, добрай традыцыяй стала правядзенне свят паэзіі, прысвечаных блокаўскім чытаннем. Гэтыя святы праводзіліся не толькі ў Лапаціна, але і ў Калбах, Камені, Новым Двары, Парахонску, Лунінцы.

Такім чынам выказваецца павага і ўдзячнасць паэту, творчасць якога належыць не толькі расійскай літаратуры, а да ўсёй сусветнай культуры. Таму што ведаць і любіць паэзію Блока – гэта значыць яшчэ больш паважаць і любіць сваю родную літаратуру, сваю паэзію, свой народ.

У выніку даследавання зроблены наступныя высновы:

1. Менавіта пад уздзеяннем ваенных абставін і знаёмства з простым людям і салдатамі у час палескага перыяду паэт радыкальна мяняе свой грамадскі светапогляд. Ён канчаткова адракаецца ад старых самадзяржаўных парадкаў, глыбей разумее неабходнасць перамен. А гэта ў хуткім часе прывядзе пасля палескага зацішша ў бурны перыяд творчасці, што выльецца ў напісанне паэм “Двенадцать” і “Скифы”.

2. Аляксандр Блок заўсёды помніў аб палескім краі, аб гэтым сведчаць шматлікія яго ўспаміны і запісы, а памяць аб ім жыве на Палесці. У тых вёсках, дзе ён быў па доўгу службы, маюцца аб гэтым прымацаваныя шыльдачкі, у шматлікіх населеных пунктах, у тым ліку ў горадзе Лунінцы, ёсць вуліцы, названыя яго імем. У вёсцы Лапаціна працуе літаратурны музей, які носіць імя паэта. Некаторыя будынкі і помнікі прыроды, звязаныя з імем Блока, ахоўваюцца дзяржавай. На Піншчыне праходзяць святы яго паэзіі.

3. Акрамя таго, разгляду патрабуюць працэсы станаўлення саюзнай беларуска-расійскай дзяржавы і дэмакратычнага абнаўлення, якія маюць месца сёння ў нашай краіне. Менавіта гэтыя працэсы спарадзілі інтарэс да беларуска-расійскіх адносін, культурных сувязяў, што можа пасадзейнічаць і прывесці да турыстычнай прываблівасці грамадзян Расійскай Федэрацыі ў музей Аляксандра Блока ў вёсцы Лапаціна, а таксама наведаць іншыя мясціны, звязаныя з імем Блока на нашай палескай зямлі.

Спіс крыніц літаратуры

1. Беларускі Дзяржаўны Архіў-Музей Літаратуры і Мастацтва (БДАМЛІМ). – Ф. 3. – Воп. 1. – Спр. 131. – Арк. 9.
2. Архіў літаратурнага музея А. Блока ў в. Лапаціна
3. Памяць: Гіст. – дакум.хроніка Пінска. – Мн.: БЕЛТА, 1998. – 557 с.
4. Памяць: Гіст. – дакум. Хроніка Лунінецкага раёна. – Мн.: Беларусь. 1995. – 716 с.
5. Шэляхаў, М. Блок на Палесці / М. Шэляхаў // Навіны Палесся. – 1980. – № 141 (4759) – 25 ліст.